

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ.
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.97

Багаденко Ірина Петрівна,кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-3350-4411

Оцел Валентина Василівна,

науковий співробітник

ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-7708-1086

**СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ МЕШКАНЦІВ КИЄВА
ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ:
КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АСПЕКТ**

У статті безпосереднім об'єктом досліджень є злочинність як негативне суспільне явище та пов'язані з нею загрози для суспільства. Зазначено, що пандемія коронавірусу вплинула на соціально-економічну та політичну ситуації країн усього світу, зокрема й України. Тому залежно від масштабів загроз змінюється усталений стан відповідних сфер життєдіяльності, що потребує пошуку шляхів удосконалення заходів забезпечення публічної безпеки.

Зроблено висновок, що в умовах сьогодення підвищується роль громадськості у напрямі запобігання шахрайствам та іншим злочинам проти власності.

Ключові слова: суспільство, безпека, загрози, пандемія, злочинність, соціально-економічна ситуація.

Кожне суспільство потребує безпечного середовища для нормального функціонування та життєдіяльності. Проте, з огляду на нашу сучасну дійсність, на існування та якість людського життя постійно впливають будь-які загрози: природні, техногенні, соціальні тощо. У науці підходи різних дослідників щодо визначення кількості видів небезпек і загроз дещо різняться, але їх сутність зводиться до одного – під впливом тих чи інших із них відбувається гальмування та втрата стійкості людського розвитку. Залежно від масштабів загроз змінюється усталене положення відповідних сфер життєдіяльності, що потребує пошуку шляхів удосконалення заходів забезпечення публічної безпеки. Особливе місце серед соціальних загроз займає злочинність, що впливає на стан безпекової ситуації в цілому в Україні та окремо взятому регіоні. Передумови цього соціального феномену мають соціально-економічний, політичний та інший характер. Варто зазначити, що останнім часом найбільшою суспільною небезпекою як світового, так і державного масштабу, є виникнення та поширення хвороби, викликаной

новою коронавірусною інфекцією – SARS-CoV-2 (COVID-2019). Як зазначають фахівці, пандемія коронавірусу з усією гостротою вплинула на соціально-економічну та політичну ситуації країн усього світу, зокрема й України. Так, у Міжнародному валютному фонді наголосили про настання нової економічної кризи, наслідки якої для нашої країни будуть більш відчутними, ніж у розвинених країнах. Вона проявиться у падінні валового внутрішнього продукту, скороченні обсягів виробництва, зниженні попиту на українські товари, закритті низки підприємств та інших наслідках, що, відповідно, сприятиме зростанню безробіття та рівня бідності. Останнє потягне за собою зростання окремих видів злочинності.

Злочинність як негативне суспільне явище та пов'язані з нею загрози для суспільства є безпосереднім об'єктом досліджень у кримінологічній науці. Результати цих досліджень відображені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: Б.М. Головкін, В. С. Батиргареєва, А.М. Бабенко, А.П. Закалюк, В.І. Ша-кун, О.Г. Кулик, О.М. Джужа, А.І. Долгова, Н.Ф. Кузнецова, А.А. Матвеєва, С.С. Овчинський, Т.А. Денисова, О.Г. Кальман, В.І. Гладких, К.Т. Ростов та ін. Вони зазначали, що злочинність по-різному проявляється на території будь-якої держави, що залежить від рівня її розповсюдження в межах певного регіону (області, міста, села). Водночас розглядалися соціальні, економічні, політичні та інші чинники, що на неї впливають.

Мета статті – відобразити взаємозв'язок між зростанням масштабів окремих загроз безпеці соціального суспільства та змінами в соціально-економічному становищі киян.

Так, наприкінці 2019 р. у світі набуває розповсюдження новий тип коронавірусу – COVID-19. Перший спалах захворювання зареєстровано в Китаї, після чого він став швидко поширюватися світом через зовнішню міграцію населення (переважно трудову міграцію та туризм).

На початку 2020 р. з'являються перші випадки зараження ним в Україні (Чернівецька, Житомирська, Тернопільська області), коли наші громадяни почали масово повертатись додому з-за кордону з заробітків і відпочинку. У березні 2020 р. фіксуються вже перші випадки зараження у м. Києві. З 12 березня 2020 р. в столиці вводиться карантин з низкою обмежувальних заходів: призупиняється діяльність дошкільних та освітніх закладів, усіх видів розважальних центрів, торгівельних магазинів (за винятком продуктових магазинів і аптек), закладів громадського харчування; забороняється проведення заходів культурного, спортивного, соціального, релігійного характеру за масовою участю громадян.

20 березня 2020 р. Кабінет Міністрів України оголошує надзвичайну ситуацію в м. Києві (а також Дніпропетровській та Івано-Франківській областях), у зв'язку з чим вводяться обмежувальні заходи щодо роботи громадського транспорту (повністю припинено рух метрополітену та більшої частини наземного транспорту) та перебування громадян у громадських місцях (на дитячих і спортивних майданчиках, а також у парках, скверах та прибудинковій території). На представників силових структур покладається завдання – патрулювання вулиць міста з метою забезпечення дотримання вимог карантину.

У результаті запровадження зазначених заходів призупинили діяльність багато фірм і компаній, у зв'язку з чим люди зашилися без роботи (тимчасово

або взагалі звільнені). За час карантину кількість зареєстрованих осіб в органах Державної служби зайнятості в країні зросла на 27 % – наразі офіційних безробітних налічується вже 401 тис. осіб. Що ж стосується неофіційного безробіття, то кількість тих, хто втратив роботу, але з різних причин не став на біржу праці, оцінюється до 3 млн осіб. Подібної загрози соціально-економічній сфері не спостерігалось в Україні з 2002 р. [1].

У Києві з початку карантину офіційно зареєстровано 4600 нових безробітних. Зокрема, це стосується роботи колишніх працівників малого та середнього бізнесу, великих підприємств. Якщо взяти для порівняння дані минулого року, то кількість безробітних, які звернулися за допомогою, зросла на 45 %. Загальна кількість безробітних, котрі зареєстровані в столичній службі зайнятості, станом на 15 квітня 2020 р. становить близько 13,5 тис. осіб, а це на 60 % більше, ніж за аналогічний період 2019 р. [2].

Відповідно до даних, оприлюднених у звіті соціологічного порталу Gradus, 57 % українців вважає, що фінансово зможуть витримати карантин не більше чотирьох тижнів. Варто зазначити, що мешканці столиці мають більшу частку осіб (17,1 %), що витримують карантин більше одного місяця [3].

Таким чином, на фоні появи нової небезпечної хвороби, запровадження карантинних заходів, поширення безробіття серед населення постала проблема браку грошей для задоволення базових потреб. Це, у свою чергу, викликало активізацію злочинності, насамперед корисливої спрямованості. Так, у столиці почали з'являтися випадки грабування покупців буквально на виході з супермаркетів – відбирали пакети з продуктами харчування [4].

Крім цього, активізувалися різні види шахрайства. За даними Національної поліції, незважаючи на те, що через карантин рівень злочинності в цілому зменшився, однак на 15 % зріс рівень шахрайства в Інтернеті. На фоні посилення паніки серед населення, викликаною пандемією COVID-19, аферисти активно "атакували" населення країни інформацією, переважно в режимі онлайн, різного характеру. А зважаючи на те, що паніка у психологічно здорової людини є короткочасним станом (від кількох хвилин до кількох днів), шахраї діяли без зволікань, дуже швидко. З урахуванням виникнення реального дефіциту захисних засобів почали з'являтися відповідні пропозиції щодо онлайн купівлі захисних масок, антисептичних засобів. Користуючись офіційними даними відносно державної реалізації соціальної допомоги на карантині, серед малозабезпечених верств населення (пенсіонерів, безробітних та ін.) поширилися пропозиції щодо отримання обіцяних коштів на альтернативних сайтах. У зв'язку з діяльністю комунальних підприємств, спрямованою на санітарну обробку і дезінфекцію громадських місць, у тому числі під'їздів житлових будинків, виникли й альтернативні шахрайські програми щодо дезінфекції квартир. На підставі введення адміністративної відповідальності за порушення правил щодо карантину людей та посилення кримінальної відповідальності за порушення правил карантину при коронавірусі почали проводитись рейди псевдоінспекторів, які під погрозою штрафів вимагали неправомірну вигоду за нерозголошення виявлених порушень, тощо.

Зокрема, шахраї так адаптували злочинні схеми до умов карантину.

Продаж масок. В Інтернеті пропонують придбати медичні маски та дезінфікуючі засоби, однак, відправка товарів здійснюється лише на підставі повної передоплати. У результаті покупець не отримує своє замовлення і втрачає гроші.

Аптечки “все включено”. Аферисти пропонують через Інтернет замовити набір ліків “Стоп-коронавірус”. Шахраї запевняють, що в такій аптечці є все, що необхідно для лікування та профілактики коронавірусу. Аптечка доступна для замовлення та відправки в будь-який момент. Діють оптові знижки.

Вакцина. Шахраї “розробили” власну вакцину від коронавірусу. Як повідомляється, вартість щеплення від COVID-19 стартує від 2500 гривень. В описі товару вказано, що ця протитрута розроблена кращими ізраїльськими спеціалістами.

Пенсійний фонд та грабіж пенсіонерів. Користуючись карантинном, під виглядом працівників Пенсійного фонду шахраї обманюють людей похилого віку. Так, пенсіонерам телефонує “завідуюча пенсійного фонду” і повідомляє, що терміново всім потрібно поміняти старі пенсійні посвідчення на електронні. Для цього не треба нікуди ходити, усе зроблять працівниці, які заберуть старі посвідчення та через 5 днів принесуть нові. При цьому необхідно всі гроші перевести на картку. У результаті приїжджають люди, забирають посвідчення, гроші та зникають назавжди.

Доставка продуктів харчування додому. Під виглядом волонтерів аферисти обходять самотніх пенсіонерів та пропонують допомогу в покупці продуктів харчування або ліків. При погодженні забирають гроші та зникають.

“Дезінфекція” квартири. Під виглядом працівників епідеміологічної служби шахраї проникають у житло і просять усіх мешканців залишити приміщення на час дезінфекції. Після знезараження з квартири зникають усі цінності [5].

“Кібер-коронавірус”. Шахраї видають себе за різні організації, наприклад Всесвітню організацію охорони здоров'я, надсилаючи електронні листи з пропозицією перейти за посиланням, щоб дізнатися секретну і вкрай важливу інформацію про те, як не заразитися коронавірусом. У випадку, якщо жертва переходить за посиланням на фішинговий сайт та повідомляє будь-яку особисту інформацію, вони отримують доступ до платіжних даних і рахунків. Це призводить до крадіжки грошей або поповнення баз даних спамерів.

Також зловмисниками розсилаються листи від імені Міжнародного валютного фонду або Всесвітнього банку з проханням надати пожертвування тим, хто потребує допомоги в лікуванні коронавірусу. З метою виманювання інформації кіберзлочинці використовують не лише електронні листи, жертв також підшукують у соціальних мережах та месенджерах [6].

Фейкові спецпропуски. Проїзд у громадському транспорті під час карантину дозволявся лише за спецперепустками. Не встигли в столиці їх роздати, як в Інтернеті почали з'являтися оголошення про їхній продаж. Виявленням таких ділків, які оперативнo “малювали” спеціальні пропуски та розміщували оголошення про їхній продаж у мережі Інтернет зайнялись фахівці по боротьбі з кіберзлочинністю [7].

Штрафи за порушення правил дотримання карантинного режиму. Невідомі особи представляються спеціалістами Державної служби з питань безпеки

харчових продуктів та захисту споживачів або представниками інших управлінь, наприклад із дотримання санітарних норм, відвідують потужності суб'єктів господарювання з метою “перевірки” дотримання карантинного режиму. Погрожуючи штрафами за виявлені порушення, псевдоінспектори вимагають неправомірну вигоду для залагодження негативних результатів перевірок [8].

Так, за фактами онлайн-шахрайств, розповсюдження медичних засобів і неправдивої інформації про коронавірус правоохоронці відкрили станом на 1 квітня поточного року 30 кримінальних проваджень [9].

Отже, не лише зростання окремих видів злочинності викликає зміни у соціально-економічній сфері суспільства, а й власне соціально-економічні зміни провокують зростання тих чи інших видів злочинності.

Яким же чином можна убезпечити населення від зазначених загроз? Насамперед, це поширення всіма можливими засобами найповнішої інформації серед усіх верств населення стосовно сучасних способів і методів вчинення злочинів. Зважаючи на характерні особливості активізованого виду злочинності – шахрайств (найчастіше місце вчинення злочину – кіберпростір, відсутність насильницького характеру тощо), головна роль у протидії цим злочинам відводиться підрозділу у сфері боротьби з кіберзлочинністю Національної поліції, представниками якого рекомендується:

отримувати інформацію лише з перевірених джерел Кабінету Міністрів України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України тощо;

здійснювати купівлю необхідних товарів на перевірених сайтах (через сертифіковані місця продажу), а також за допомогою накладеного платежу;

перевіряти дані продавця через сервіс “STOP FRAUD”, що функціонує на сайті кіберполіції;

утримуватись від повідомлення особистої інформації (в тому числі реквізитів своїх банківських карток) особам, які телефонують і представляються брокерами чи банківськими працівниками тощо [10].

Крім цього, враховуючи основні напрями діяльності представників підрозділу превентивної діяльності – дільничних офіцерів поліції, – останні здійснюють профілактичну роботу, спрямовану на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень. Як відомо, найбільш ефективною формою профілактичної роботи дільничних є безпосередні профілактичні бесіди (наприклад з потенційними жертвами правопорушень) із роз'ясненням необхідної інформації стосовно того, як уникнути злочинних зазіхань. Водночас, зважаючи на окремі обмеження та правила карантинного режиму (дотримання соціального дистанціювання, носіння захисних засобів тощо), безпосередній контакт з громадянами вказаної категорії втрачає свою доцільність.

Тому в умовах сьогодення підвищується роль громадськості у напрямі запобігання шахрайствам та іншим злочинам проти власності. Це, насамперед, сусіди та інші відомі для потенційних жертв шахрайств люди. Зважаючи на те, що рівень довіри найвищим є в осіб похилого віку, родичі, друзі, тим більше сусіди (які в першу чергу територіально ближчі до них) та інші представники державних органів і служб (наприклад комунальних) повинні постійно акцентувати

їхню увагу на недопустимості надання доступу до їхнього житлового приміщення або до їхніх заощаджень невідомим особам.

За прикладом європейських країн доцільним було б створення соціальних мікрогруп спілкування мешканців житлових будинків за допомогою сучасних засобів інтернет-комунікацій (Viber, Telegram, Facebook, Messenger тощо), де здійснюється обмін інформацією між ними, зокрема з питань безпеки. Крім цього, не зайвою була б організація чергувань серед сусідів для додаткового контролю та обмеження доступу сторонніх осіб до під'їздів будинків. Зазначені профілактичні заходи є найбільш доцільними в умовах карантину з метою застереження та недопущення кримінальних правопорушень проти власності громадян, зокрема шахрайств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безробіття в Україні наростає – як упоратися з тим державі. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3008987-bezrobitta-v-ukraini-narostae-ak-uporatisa-z-tim-derzavi.html> (дата звернення: 20.04.2020).
2. Скільки офіційно безробітних з'явилося у Києві з початку карантину. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/296593-skilki-bezrobitnih-ofitsiyno-u-kievi-z-yavilos-z-pochatku-karantinu> (дата звернення: 20.04.2020).
3. 57 % українців не вистачить заощаджень навіть на один місяць карантину. URL: <https://vezha.net.ua/suspilstvo/57-ukrayinciv-ne-vistachit-zaoshhadzhen-navit-na-odin-misyac-karantinu/> (дата звернення: 20.04.2020).
4. Грабители отбирают пакеты с продуктами у киевлян по дороге из магазина. URL: <https://112.ua/kyiv/grabiteli-otbirayut-pakety-s-produktami-u-kievlyan-po-doroge-iz-magazina-289027.html> (дата звернення: 20.04.2020).
5. С коронавирусом активизировались и аферисты: все схемы мошенников. URL: <https://www.rbc.ua/rus/stylar/koronavirusom-aktivizirovalis-aferisty-shemy-1584783696.html> (дата звернення: 20.04.2020).
6. Киберкоронавирус. “Кибер-коронавирус”: мошенники нашли новый способ кражи денег. URL: <https://odintsovo.info/news/?id=71714> (дата звернення: 20.04.2020).
7. Кіберполіція шукає ділків, які підробляють квитки для проїзду в столичному транспорті. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/kiberpolitsiya-shukaye-dilkiv-yaki-pidroblyayut-kvytky-dlya-proizdu-u-stolychnomu-transporti> (дата звернення: 20.04.2020).
8. На Київщині шахраї вимагають гроші за порушення карантину. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/na-kyivshchyni-shakhray-vumahayut-hroshi-za-porushennya-karantynu> (дата звернення: 20.04.2020).
9. В Україні розпочато 30 кримінальних проваджень під час карантину – Зеленський. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1861325-v-ukrayini-vidkrili-30-provadhzen-za-onlayn-shakhraystvo-pid-chas-karantinu-zelenskiy> (дата звернення: 20.05.2020).
10. У кіберполіції розповіли, як захиститись від шахраїв під час карантину. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1859850-u-kiberpolitsiyi-rozpovili-yak-zakhistitis-vid-shakhrayiv-pid-chas-karantinu> (дата звернення: 20.04.2020).

REFERENCES

1. Bezrobittya v Ukraini narostaye – yak uporatisya z tym derzhavi. “Unemployment in Ukraine is Rising – How the State Can Deal with It”. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3008987-bezrobitta-v-ukraini-narostae-ak-uporatisa-z-tim-derzavi.html>. (Date of Application: 20.04.2020) [in Ukrainian].
2. Skilky ofitsiyno bezrobitnykh zyavylos u Kyievi z pochatku karantynu. How Many Officially Unemployed People Have Appeared in Kyiv since the Beginning of the Quarantine”. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/296593-skilki-bezrobitnih-ofitsiyno-u-kievi-z-yavilos-z-pochatku-karantynu>. (Date of Application: 20.04.2020) [in Ukrainian].

© Bahadenko Iryna, Otsel Valentyna, 2020

3. 57 % ukrayintsev ne vystachyt zaoshchadzen navit na odyn misyats karantynu. “57 % of Ukrainians Will Not Have Enough Savings Even for One Month of Quarantine”. URL: <https://vezha.net.ua/suspilstvo/57-ukrayinciv-ne-vistachit-zaoshhadzhen-navit-na-odin-misyac-karantynu/>. (Date of Application: 20.04.2020) [in Ukrainian].

4. Grabiteli otbirayut pakety s produktami u kiyevlyan po doroge iz magazina. “Robbers Take away Packages of Food from the People of Kiev on the Way from the Store”. URL: <https://112.ua/kyiv/grabiteli-otbirayut-pakety-s-produktami-u-kiyevlyan-po-doroge-iz-magazina-289027.html>. (Date of Application: 20.04.2020) [in Russian].

5. S koronavirusom aktivizirovalis i aferisty: vse skhemy moshennikov. When the Coronavirus, Scammers Have Also Intensified: All Schemes Are Scammers”. URL: <https://www.rbc.ua/rus/styler/koronavirusom-aktivizirovalis-aferisty-shemy-1584783696.html>. (Date of Application: 20.04.2020) [in Russian].

6. Kiberkoronavirus. “Kiber-koronavirus”: moshenniki nashli novyy sposob krazhi deneg. “Cyber Coronavirus. Cyber Coronavirus: Scammers Have Found a New Way to Steal Money”. URL: <https://odintsovo.info/news/?id=71714>. (Date of Application: 20.04.2020) [in Russian].

7. Kiberpolitsiya shukaye dilkiv, yaki pidroblyayut kvytky dlya proyizdu v stolychnomu transporti. “Cyberpolice is Looking for Dealers Who Forge Tickets for Travel in the Capitals Transport”. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/kiberpolitsiya-shukaye-dilkiv-yaki-pidroblyayut-kvytky-dlya-proizdu-u-stolychnomu-transporti>. (Date of Application: 20.04.2020) [in Ukrainian].

8. Na Kyivshchyni shakhrayiv vymahayut hroshi za porushennya karantynu. “In the Kyiv Region, Fraudsters are Demanding Money for Violating Quarantine”. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/na-kyivshchyni-shakhrayiv-vymahayut-hroshi-za-porushennya-karantynu>. (Date of Application: 20.04.2020) [in Ukrainian].

9. V Ukrayini rozpochato 30 kryminalnykh provadzen pid chas karantynu – Zelensky. “In Ukraine, 30 Criminal Proceedings were Initiated During the Quarantine – Zelensky”. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1861325-v-ukrayini-vidkrili-30-provadzen-za-onlayn-shakhraystvo-pid-chas-karantynu-zelenskiy> (Date of Application: 20.05.2020) [in Ukrainian].

10. U kiberpolitsiyi rozpovily, yak zakhystytys vid shakhrayiv pid chas karantynu. The Cyber Police Told How to Protect Themselves From Fraudsters during Quarantine”. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1859850-u-kiberpolitsiyi-rozpovily-yak-zakhystytys-vid-shakhrayiv-pid-chas-karantynu>. (Date of Application: 20.05.2020) [in Ukrainian].

UDC 343.97

Bahadenko Iryna,

Cand. Sci. (Law), Senior Researcher,

Head of the Department of the State Research Institute MIA Ukraine,

Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0002-3350-4411

Otsel Valentyna,

Researcher of the State Research Institute MIA Ukraine,

Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0002-7708-1086

CURRENT THREATS TO THE SECURITY OF KYIV RESIDENTS AND THE SOCIO-ECONOMIC SITUATION: CORRELATION ASPECT

Every society needs a safe environment for normal functioning and life. However, given our modern reality, the existence and quality of human life is constantly affected by any threats: natural, man-made, social ones and so on. In science, the approaches of different researchers to determine the number of types of dangers and

© Bahadenko Iryna, Otsel Valentyna, 2020

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2020.2\(48\).17](https://doi.org/10.36486/np.2020.2(48).17)

Issue 2(48) 2020

<http://naukaipravoohorona.com/>

threats are somewhat different, but their essence is reduced to one – under the influence of one or another of them is inhibition and loss of stability of human development. Depending on the scale of threats, the established position of the relevant spheres of life is changing, which requires finding ways to improve measures to ensure public safety. A special place among social threats is occupied by crime, which affects the security situation in Ukraine as a whole and in a particular region. The preconditions of this social phenomenon are socio-economic, political and other. It is worth noting that recently the greatest public danger on both global and national scale is the emergence and spread of a disease caused by a new coronavirus infection – SARS-CoV-2 (COVID-2019). According to experts, the coronavirus pandemic has had an acute impact on the socio-economic and political situation in countries throughout the world, including Ukraine. Thus, the International Monetary Fund stressed the onset of a new economic crisis, the consequences of which will be more tangible for our country than in developed countries. It will manifest itself in a fall in gross domestic product, a reduction in production, a decline in demand for Ukrainian goods, the closure of a number of enterprises and other consequences, which, in turn, will contribute to rising unemployment and poverty. The latter will lead to an increase in certain types of crime.

Keywords: society, security, threats, pandemic, crime, socio-economic situation.

Отримано 10.06.2020